

Pravedla Katja Plemenitač

Marjan Manček: Avtoportret

In der slowenischen Sprache sind in den letzten Jahren vier Bücher von Rado Dabič erschienen, die das Interesse der Fachleute und der jungen Leser geweckt haben. Aus der internationalen Zeitschrift *Children's Literature and Education* (1971, Nr. 1) haben wir einen Beitrag über diesen internationalen Autor übernommen, nachdem wir uns zuvor mit ihm in einem Briefwechsel über die literarische Arbeit des Autors des hiesigen Beitrages versucht zu erklären, worin das Ausdrucksvermögen der literarischen Arbeit besteht. Dabič hat in seinen Büchern eine Reihe von Aufsätzen veröffentlicht, die die literarische Arbeit des Autors des hiesigen Beitrages versucht zu erklären, worin das Ausdrucksvermögen der literarischen Arbeit besteht. Dabič hat in seinen Büchern eine Reihe von Aufsätzen veröffentlicht, die die literarische Arbeit des Autors des hiesigen Beitrages versucht zu erklären, worin das Ausdrucksvermögen der literarischen Arbeit besteht.

Maruša Avguštin

Radovljica

LIKOVNI ROKOPIS MARJANA MANČKA

MARJAN MANČEK je med avtorji, ki z likovno govorico približujejo otrokom literarni svet in druga pisana sporočila, svojski fenomen. Njegova izjemnost korenini najprej v njegovem likovnem rokopisu, ki je tako značilno njegov prav zato, ker ga je gojil in brusil sam: ob preoblikovanju besedil v likovne podobe ali ob likovnem izražanju lastnih misli. Ker ni šel skozi likovno šolanje, diplomiral je na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz angleščine in zgodovine (1972), se njegova domišljija izraža v izvirni obliki, ob neizčrpnih zakladnici otroških predstav, ki jih odrasli Manček le dograjuje in nadgrajuje s svojim zrelem vedenjem, vendar nikoli na škodo njihove prvinskosti. Svet, ki nam ga tako posreduje Mančkova risba, je odraz neskaljenega srečnega otroštva.

Druga posebnost Mančkovega rokopisa je pogojena z njegovimi risarskimi izkušnjami v karikaturi. S svojo, iz karikature zraslo risbo, zmore ob uporabi najmanjšega števila črt, kar najjasneje izraziti in obogatiti ilustrirano snov. Brez jasne, znotraj svojega izraza do skrajnosti izdelane risbe, ki se pogosto spremeni kar v znak, si ni mogoče zamisliti tako obsežnega Mančkovega opusa, ki jasno in poglobljeno odraža vsebino ilustriranih del. Naslednja bistvena značilnost Mančkovih ilustracij in drugih likovnih stvaritev je njihova humornost. Evforijo otroške duše razkrivajo že njegove okrogle linije. Ko najde v besedilu osnovo za komično obarvano sceno, se njegova domišljija sprošča v vseh vrstah nenavadnosti, pretiravanja in kontrastov, dokler zgodbe ne razganja od smešnosti. Manček uživa, ko »stresa z rokava brezštevilne likovne bodice in smešnice« (Marian Tršar). Največ duhovitih domislic z vzgojno poanto posreduje z živalskimi zgodbami.

Ena nadaljnjih lastnosti Mančkovega ustvarjanja in skrivnost njegovega uspeha je kompleksno reševanje vsakokratne naloge, ki mu jo ponuja pisana predloga ali lastna zamisel zgodbe. Njegova globoko človeška senzibilnost se intuitivno odziva na otroško doživljanje z zrelem moškim intelektom in velikim profesionalnim risarskim znanjem. Na tak način nastajajo pod njegovimi rokami karikature, stripi, ilustracije, risani filmi, scenske rešitve in likovni osnutki za lutkovne igre itd., ki govorijo hkrati na več ravneh. Če so njegove karikature namenjene predvsem odraslim in če imamo med risanimi filmi take, ki so namenjeni otrokom (Zrcalce, Zimska želja) in odraslim (Zavetje, Ljubo doma, Na liniji), potem so njegove ilustracije v veliki večini namenjene otrokom, mnoge celo najmlajšim, a vendar tudi te največkrat vsebujejo še sporočilo staršem in vzgojiteljem. Prav način, kako Mančku uspe združiti otroško doživljanje sveta z njegovim pogledom na svet in življenje, je tisto, kar daje njegovim likovnim stvaritvam posebno mesto. Morda je prav tu vzrok, da se v dvajsetih letih ustvarjanja za otroke ni prav nič iztrošil.

Da karikatura bistveno zaznamuje Mančkove ilustracije, smo že povedali. V njih se odražajo tudi elementi stripa, ki ga avtor goji od mladostne dobe (npr. *Pisano okno* Svetlane Makarovič, *Slovarček tujk* Polonce Kovač, *Žive besede* Berte Golob itd.). Poleg tega poznamo njegove odlične avtorske stripe (Brundo, Modri medvedek, Dajnomir in Miliboža, Velike misli malega muca itd.), dalje avtorske slikanice iz zbirke Ringaraja (*Piščanček Pik*, *Kužek Vuf*, *Zajček Uh*, *Mucek Mjav*) in Kurirčkove torbice (*Ena dva, tri*; *Kdo je homo S*, *Abecedeževnik*, *Slonček in pol*), ki duhovito združuje igrivost in komičnost z nevsiljivim vzgajanjem in izobraževanjem. Mančkovi stripi in slikanice nam poleg pripovednika z duhovito črnbelo ali barvno risbo odkrivajo tudi mojstra duhovite besedne pripovedi, ki je kar neverjetno prilagojena otrokovi dojemljivosti.

Lutkovne igre, za katere je Manček prispeval likovno zasnovno (*Za devetimi vrati*, *Kozlovska sodba v Višnji gori*, *Vrtec pri stari kozi*), so polne njegove dobročudne domišljije, njegovi risani filmi za otroke (*Zimska želja*, *Zrcalce*) pa zaradi živega gibanja humornih figur na filmskem platnu pomenijo tako otrokom kot umetniku posebno veselje.

V risanih filmih Manček inventivno uporabi svoje bogate izkušnje s karikaturo, stripom in ilustracijo. Že v risanih filmih za otroke govori s svojo človekoljubno naravnostjo tako otrokom kot odraslim, ustvaril pa je tudi nekaj zelo duhovitih in družbenokritičnih kratkih risanih filmov za odrasle.

Če se je Manček na začetku svoje likovne poti morda želel ukvarjati predvsem s karikaturo in stripom, če morda danes vidi svojo perspektivo predvsem v risanih filmih, lahko ugotovimo, da prav prehajanje iz enega v drug likovni medij istočasno bogati vsa področja njegovega delovanja. Morda je v velikih slikanicah s širokimi pejsažnimi ali panoramskimi pogledi in izjemno živahnim gibanjem figur vpliv risanega filma na ilustracijo najbolj viden (npr. *Pet bratov*).

Za Mančka zelo pomembno celostno oblikovanje knjig ima več namenov. Ko inventivno povezuje besedila in svoje likovne podobe zanje, ga vodijo estetski razlogi pa tudi vzgojni cilji, saj s prepletenostjo besed in risbe želi otroka igrave pripeljati do branja. Različne sestavljene oblike knjig naj otroku razvijajo sposobnost prostorskega razmišljanja (npr. Peter Lainšček in Marjan Manček: *Cufek modrijan in Cufek v živalskem vrtu*).

Po slogovni plati ima Mančkova risba svoj izvor v ljudski likovni tvornosti. V nekem smislu ostaja vseskozi nespremenjena. Tako kot Manček zarisuje svoje junake (Marjan Tršar), jih v slovenskem prostoru ne zarisuje noben drug ilustrator, čeprav bi lahko našli nekatere vzporednice med Mančkovim in npr. Matjaža Schmidta ilustratorskim opusom.

Manček lahko prepričljivo zariše prostor le z nekaj črtami, lahko pa se posluži izkušenj z risanimi filmi in ustvarja jasneje izrisane široke panoramske in pejsažne scene. Gibanje ima v Mančkovih ilustracijah pomembno vlogo. Pri tem mu, kot smo že omenili, posebej koristijo izkušnje iz risanih filmov. Vrsto načinov pozna, da spravi svoje junake na papirju v navidezni tek! Kako prepričljiv je pri uprizarjanju smeha ali joka, kako zna narisati poslušanje, s prevelikimi, v določeno smer obrnjenimi ušesi itd. Zmore pa enako prepričljivo upodobiti tudi mirovanje in celo smrt (B. A. Novak: *Oblike sveta*). Po drugi strani igra barva v Mančkovem likovnem opusu drugotno vlogo. Kadar jo uporablja, gre večinoma za barvno polnjenje z ostro linijo očrtanih ploskev, pa naj uporablja akvarel, tempero, barvne oziroma pastelne svinčnike ali kombinirano tehniko. Vsi Mančkovi barvni poskusi tudi niso najbolj uspešni, če sodimo po reprodukcijah v knjigah, ki sicer lahko zavajajo. Velika slikanica *Pet bratov* npr. kaže nekakšen razkorak med karikiranimi figurami s filmskim gibanjem junakov v široko odprtem prostoru in čustveno poudarjenim ciklamno-modro-lila-zelenim kolori-

tom. Mehko, kar slikarsko pa učinkujejo črno bele ilustracije, v katerih poleg črtne risbe uporablja večje črne, sive in bele ploskve (npr. *Ptička smejalka*, *Vrtec z jabolki*, *Oblike sveta*, itd.). In vendar zna biti Manček tudi sočen in lahkoten kolorist, kar zgovorno dokazujejo velike slikanice *Mojca Pokrajculja*, *Kozlovska sodba v Višnji gori*, *Peter Klepec*, *Pedenjped*, *Zrcalce*, *Kresna noč*, *Zlata ribica* itd., in nič manj *Zmaj v Postojnski jami*, ki je izšel leta 1991 v samozaložbi. Pa vendar sodijo morda med njegove najuspelejše barvne ilustracije akvarelne upodobitve za *Malčkepalčke*.

Skoraj ni besedne zvrsti, ki je Manček ne bi ilustriral. To so pesmi in proza za otroke, izobraževalna in literarno-izobraževalna besedila, namenjena otrokom. Prvič doslej je Manček ilustriral in oblikoval šolski učbenik – *Berilo za drugi razred osnovne šole* (1991). V njem je smiselno združil elemente karikature, stripa in ljudsko obarvane opisne risbe v prijazno knjigo, ki bo otroke spodbujala in razveseljevala.

Pri opusu, ki obsega samo ilustriranih knjig preko sto, je težko izločiti najboljše avtorjeve stvaritve. *Kozlovska sodba v Višnji gori* je Mančku prinesla Levstikovo nagrado (1977). 1981 je po njegovih osnutkih nastala lutkovna predstava z istim naslovom, s katero je Lutkovno gledališče Ljubljana gostovalo celo na Kitajskem, v Avstraliji in v Braziliji.

O Mančkovi priljubljenosti med mladimi govorijo številni ponatisi otroških knjig in mnogi prevodi v tuje jezike (*Mojca Pokrajculja*, *Podkovana žaba*, *Peter Klepec*, *Pedenjped*, *Brundo*, *Zrcalce*, *Kresna noč*, *Zlata ribica*, *O ribi velikanki* itd.). Študijsko poglobljenost v izobraževalna oziroma literarno-izobraževalna besedila dokazujejo humorne, z velikim poznavanjem in ljubeznijo do otrok pisane knjige o slovenskem jeziku Berte Golob; knjiga *Oblike sveta* Borisa A. Novaka, ki posreduje otrokom poezijo in govori o zahtevnih pesniških oblikah na otroku dostopen način, ali Huberta Požarnika knjiga *SOS za naravo*, ki vzgaja bralca k naravi prijaznemu ravnanju.

Med čistimi leposlovnimi knjigami za otroke in mladino omenimo knjige: *O lisici deklici* Branka Žužka, *Simon in kamnitni tujec* Patricie Wrightson, *Jaz osel* Zvonimira Baloga, *Ta roža je zate* Daneta Zajca, *Ptička smejalka* Miroslava Košute, *Vrtec z jabolki* Borisa Jukića itd.

Ob prizadevanju za prijazno šolo (*Dežela slovničarija*, Berta Golob, s posvetilom Janezu Svetina, 1992) ostaja prav za Mančka veliko dela, ker sprejema vsako novo nalogo kot nov izziv, da bi ustvaril nekaj kar najbolj veselega in dopadljivega za otroke in za vse tiste odrasle, ki jim je uspelo ohraniti vsaj delček živega spomina na otroštvo.

Zusammenfassung

Der slowenische Illustrator Marjan Manček (geboren 1948) hat ein umfangreiches und vielseitiges Opus. Sein Schaffen kann man schon etliche Jahre auf dem Gebiet der Illustration (er hat über hundert Bücher illustriert), der Karikatur, des Comics, des animierten Films, der Szenographie und der bildenden Entwürfe für Puppenspiele verfolgen. Als Meister der geistreichen sprachlichen Erzählung schuf er auch einige erfolgreiche und beliebte Bilderbücher. Für Marjan Manček ist eine äußerst eigentümliche Handschrift in der bildenden Kunst kennzeichnend. Er hat sie selbst gepflegt und gefeilt, denn er zählt zu den seltenen slowenischen Illustratoren, die ihrer Bildung nach keine akademischen Maler sind. Manček tut sich durch die äußerst ausgearbeiteten Zeichnungen hervor, sie haben ihren Ursprung in der bildenden Kunst des Volkes. Stark merkt man bei Manček auch den Einfluß der Karikatur und des animierten Films, weil in den Illustrationen von Marjan Manček die Bewegung eine bedeutende Rolle hat. Zu den stärksten bemerkbaren Kennzeichen in Mančeks Schaffen zählt auch der Humor; man findet ihn auch in seinen Illustrationen der Lehrbücher und sonstiger Bücher für Bildung.